

ગાંધીદર્શન વિભાગ
મહાદેવ દેસાઈ સમાજસેવા મહાવિદ્યાલય
ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ – અમદાવાદ 380 014

પારંગત (M.A.) ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

પત્રાચાર અભ્યાસક્રમ

પારંગત (M.A.) ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

પત્રાચાર અભ્યાસક્રમ

૧. અભ્યાસક્રમનું નામ : પારંગત ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન
૨. અભ્યાસક્રમનો પ્રકાર : પત્રાચાર અભ્યાસક્રમ
૩. સમય અવધિ : બે વર્ષ
૪. પ્રવેશપાત્રતા :
 - (અ) યુ.જી.સી. માન્ય કોઈ પણ વિશ્વવિદ્યાલય(યુનિવર્સિટી)ના કોઈપણ વિષય સાથે સ્નાતક(ગ્રેજ્યુએટ)ની ઉપાધિ (ડિગ્રી) ધરાવનારા અથવા રાજ્ય સરકારે જેમને પ્રવેશ માટે સમકક્ષ ગણ્યા હોય તેવી ઉપાધિ, લઘુત્તમ ૪૦% ગુણ ધરાવનારા ઉમેદવારને વિદ્યાપીઠના પ્રવેશનાં ધોરણો અનુસાર પ્રવેશ આપવામાં આવશે.
 - (બ) શિક્ષણનું માધ્યમ ગુજરાતી રહેશે. જો કોઈ વિદ્યાર્થી ઇચ્છે તો તે અંગ્રેજી માધ્યમમાં પરીક્ષા આપી શકશે.
૫. સંપર્ક વર્ગોનું આયોજન : આ પત્રાચાર અભ્યાસક્રમ હોવાથી આ અભ્યાસક્રમ માટે સંપર્ક વર્ગો અને શિબિરોનું આયોજન મહાવિદ્યાલય દ્વારા કરવામાં આવશે. વર્ષ દરમિયાન કુલ ૩૦ દિવસના સંપર્ક વર્ગો/શિબિરો/પદયાત્રાનું આયોજન કરવામાં આવશે.
૬. હાજરી :
 - (અ) મહાવિદ્યાલય દ્વારા આયોજિત કુલ ૩૦ દિવસના સંપર્ક વર્ગોમાં ૧૦૦% હાજરી આવશ્યક છે.
 - (બ) મહાવિદ્યાલય દ્વારા આયોજિત નિવાસી શિબિર આવશ્યક રહેશે. આ શિબિર દરમિયાન જે તે સ્થળે જ અચૂક રોકાવાનું રહેશે. આવવા-જવાની સંમતિ મળશે નહીં. આ શિબિરમાં હાજર નહીં રહેનારનું સત્ર નામંજૂર થશે અને તે પરીક્ષામાં બેસી શકશે નહીં.
૭. મૂલ્યાંકન પ્રણાલી
 - (અ) આ અભ્યાસક્રમમાં દરેક પ્રશ્નપત્રમાં ૮૦% બાહ્ય અને ૨૦% આંતરિક ગુણભાર રહેશે.
 - (બ) દરેક પ્રશ્નપત્રદીઠ વર્ષમાં એક આંતરિક પરીક્ષા લેવામાં આવશે, જે ૪૦ ગુણની રહેશે.
 - (ક) દરેક પ્રશ્નપત્રદીઠ ચાર સ્વાધ્યાય તૈયાર કરવાના રહેશે જે ૪૦ ગુણના રહેશે.
 - (ડ) દરેક પ્રશ્નપત્રમાં આંતરિક અને બાહ્ય મૂલ્યાંકનમાં ઉત્તીર્ણ થવાનું ધોરણ ૪૦%નું રહેશે.
 - (ઈ) આંતરિક અને બાહ્ય બંને મૂલ્યાંકનમાં ઉત્તીર્ણ થવું અનિવાર્ય છે.
 - (ઉ) સમૂહજીવનનું પણ મૂલ્યાંકન વિદ્યાપીઠના ધોરણ અનુસાર થશે.
૮. સમૂહજીવન સતત સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન

પરિશિષ્ટ-૧

[A] પ્રાર્થના અને સમૂહગીતો :

- વિદ્યાલયની પ્રાર્થના કંઠસ્થ કરવી
- વિદ્યાલયની પ્રાર્થનાનું શુદ્ધ જોડણીથી લેખન
- પ્રાર્થનાનો ભાવાર્થ
- નીચેના સમૂહગીતો કંઠસ્થ કરવા અને તેનો ભાવાર્થ સમજવો.
 - એકાદશવ્રત - વિનોબા ભાવે
 - વૈષ્ણવજન તો તેને કહીએ - નરસિંહ મહેતા
 - એનું જીવનકાર્ય અખંડ તપો - જુગતરામ દવે
 - પોતે કંઠસ્થ કર્યું હોય તેવું પ્રેરક ગીત

મૂલ્યાંકન પત્ર

પ્રાર્થના તથા સમૂહગીતોનું માત્ર ગાન (૫-ગુણ)	પ્રાર્થના તથા સમૂહગીતોનું શુદ્ધ ઉચ્ચારણ સાથેનું ગાન તથા ભાવાર્થ (૭-ગુણ)	છાત્રાલય તથા ઉપાસનામાં પ્રેરકગીતોનું ગાન (૮-ગુણ)	પ્રાર્થના સંચાલન ગીતોનું લયબદ્ધ ગાન (૧૦-ગુણ)
B	B++	A	A++

[B] વર્ષ પ્રમાણે નિયત કરેલા પુસ્તક આધારિત મૂલ્યાંકન

મૂલ્યાંકન પત્ર

માત્ર એક જ પુસ્તકનું વાંચન અને સમજ (૫-ગુણ)	નિયત તમામ પુસ્તકોનું સમજપૂર્વક વાંચન અને રજૂઆત (૭-ગુણ)	નિયત પુસ્તકોની સમીક્ષાત્મક રજૂઆત (૮-ગુણ)	નિયત પુસ્તકો ઉપરાંત સંદર્ભ પુસ્તકોનું તલસ્પર્શી જ્ઞાન અને તેની સમજ સાથે રજૂઆત (૧૦-ગુણ)
B	B++	A	A++

[C] ચરવડાચક કંતાઈકાર્ય : સત્રાંત/વર્ષાંત મૂલ્યાંકન : ૩૦ મિનિટમાં કાંતેલા તારની સંખ્યા

૭૦ તારથી વધારે (૫-ગુણ)	૧૦૦ તારથી વધારે તાર (૭-ગુણ)	૧૩૦ તારથી વધારે તાર (૮-ગુણ)	૧૫૦ તારથી વધારે તાર (૧૦-ગુણ)
B	B++	A	A++

નોંધ : વિદ્યાર્થી ૭૦ તાર ન કાંતી શકે ત્યાં સુધી પુનઃપરીક્ષા લેવી. પ્રત્યેક સત્રના અંતે વિદ્યાર્થીએ ચરવડા પર જાતે કાંતેલી ૫૦૦ તારની આઠ આંટી વિભાગીય અધ્યક્ષને આપવાની રહેશે. પ્રત્યેક ૧૦૦ તારના અંતે લટ બાંધવી. ગાંધીવિચાર પત્રાચારના વિદ્યાર્થીઓએ વર્ષના અંતે ૫૦૦-તારની ચાર આંટી જમા કરાવવાની રહેશે.

પરિશિષ્ટ : ૨

સમૂહજીવન માટે વર્ષ/કક્ષા પ્રમાણે પુસ્તકોની યાદી (એક પુસ્તક/સત્ર)

ક્રમ	વર્ષ	પુસ્તકની યાદી
૧	પારંગત વર્ષ-૧	મારા સ્વપ્નનું ભારત, સત્યના પ્રયોગો
૨	પારંગત વર્ષ-૨	ગાંધીગંગા - ભાગ ૧, ૨
૩	અનુપારંગત	ગાંધી જેવા જોયા જાણ્યા વિનોબાએ/હિંદ સ્વરાજ
૪	વિદ્યાવાચસ્પતિ	ગાંધી જેવા જોયા જાણ્યા વિનોબાએ/હિંદ સ્વરાજ

નોંધ :

- સમૂહજીવનના મૂલ્યાંકન માટે પરિશિષ્ટ-૧ના સરેરાશને આધારે સમૂહજીવનનો ગ્રેડ ગુણપત્રકમાં દર્શાવવાનો રહેશે.
- સમૂહજીવનનું સતત સર્વગ્રાહી મૂલ્યાંકન. સંપર્ક વર્ગો, નિવાસી શિબિર તથા પદયાત્રા દરમિયાન વિભાગીય અધ્યક્ષ તથા પ્રાધ્યાપક મિત્રો કરશે.

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન
પ્રશ્નપત્ર-૧ ગાંધીજીનાં મૂળભૂત પુસ્તકો

કુલ ગુણ 100

- ૧.૧ સત્યના પ્રયોગો અથવા આત્મકથા
- વિદ્યાર્થીજીવન - ૧૮૯૧ સુધી
 - દક્ષિણ આફ્રિકાનો સમય - ૧૮૯૩થી ૧૯૦૩
 - દક્ષિણ આફ્રિકાનો સમય - ૧૯૦૪થી ૧૯૧૪
 - ભારત આવ્યા પછી ૧૯૧૫થી ૧૯૨૦
- ૧.૨ દક્ષિણ આફ્રિકાના સત્યાગ્રહનો ઇતિહાસ
- દક્ષિણ આફ્રિકામાં હિંદીઓની સ્થિતિ
 - દક્ષિણ આફ્રિકામાં બોઅર યુદ્ધ અને ઝૂલુ બળવો, તેમાં ગાંધીજીનું કાર્ય, સત્યાગ્રહનો જન્મ
 - ૧૯૦૬થી ૧૯૧૦ દક્ષિણ આફ્રિકાના સત્યાગ્રહનો તબક્કો
 - અંતનો આરંભ - સમાધાની - સત્યાગ્રહનો સુઃખદ અંત
- ૧.૩ હિંદ સ્વરાજ
- પૂર્વભૂમિકા - ગાંધીવિચારનું બીજક
 - સ્વરાજનો અર્થ અને તેની વ્યાખ્યા
 - સંસ્કૃતિ અને ઐતિહાસિક પરિપ્રેક્ષ્યમાં સાચા સુધારાનાં લક્ષણો
 - તત્કાલીન ભારતીય પરિસ્થિતિ હિંદ સ્વરાજ સત્યાગ્રહ દ્વારા
- ૧.૪ મંગળપ્રભાત
- વ્રતોનો ઉદભવ - ઇતિહાસ
 - જીવનમાં વ્રતનું સ્થાન - વ્યક્તિઘડતર ને સમાજઘડતર
 - પરંપરાગત પાંચ વ્રતો - દરેકમાં નવું અર્થઘટન
 - દેશની પરિસ્થિતિ પ્રમાણે ઉમેરેલાં છ વ્રતો

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧.	જીવનનું પરોઢ	: પ્રભુદાસ છ. ગાંધી
૨.	ગાંધી જેવા જોયા જાણ્યા વિનોબાએ	: કાન્તિ શાહ (સંપા.)
૩.	ગાંધીજી - જીવન અને વિચાર	: આચાર્ય કૃપાલાની, (અનુ.) નગીનદાસ પારેખ
૪.	ગાંધીજીની દક્ષિણ આફ્રિકાની લડત ભાગ ૧થી ૫	: ચંદુલાલ ભગુભાઈ દલાલ
૫.	દક્ષિણ આફ્રિકામાં ગાંધીજીનું ગમન અને પુનર્ગમન	: ચંદુલાલ ભગુભાઈ દલાલ
૬.	ગાંધીનો પડકાર	: કાન્તિ શાહ
૭.	બાપુનાં જીવન વ્રતો	: દશરથલાલ શાહ
૮.	ગાંધીચરિત	: ચી. ના. પટેલ
૯.	હિંદ સ્વરાજ : એક અધ્યયન	: કાંતિ શાહ

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

પ્રશ્નપત્ર-૨ ગાંધીવિચાર : સામાજિક - શૈક્ષણિક

કુલ ગુણ 100

- ૨.૧ ભારતીય સમાજ વ્યવસ્થાનું સ્વરૂપ અને એ અંગેનો ગાંધીજીનો દૃષ્ટિકોણ
- વર્ણનો અર્થ : વર્ણની ઉત્પત્તિ, વર્ણ ધર્મ, ચાર વર્ણ: બ્રાહ્મણ, ક્ષત્રિય, વૈશ્ય અને શુદ્ર
 - આશ્રમનો અર્થ, આશ્રમ વ્યવસ્થાની ઉત્પત્તિ, ચાર આશ્રમો (બ્રહ્મચર્યાશ્રમ, ગૃહસ્થાશ્રમ, વાનપ્રસ્થાશ્રમ, સંન્યાસાશ્રમ) અને મહત્ત્વ, આશ્રમ વ્યવસ્થા અને પુરુષાર્થ : ધર્મ, અર્થ, કામ અને મોક્ષ, કર્મનો સિદ્ધાંત, પુનર્જન્મનો સિદ્ધાંત, ગાંધીજીની માન્યતા.
- ૨.૨ વ્યક્તિ અને સમાજ અંગેનો ગાંધીજીનો દૃષ્ટિકોણ
- પારસ્પરિક સંબંધો, માનવીની મૂળભૂત સદવૃત્તિ પર ગાંધીજીની આસ્થા, સત્ય અને અહિંસાનાં મૂલ્યો પર આધારિત જીવન પદ્ધતિ, કુટુંબ સંસ્થા.
 - નબળા વર્ગોના ઉત્કર્ષ માટેના અને સામાજિક બદલીઓ સામેના ગાંધીજીના વિચારો, કાર્યો અને તેની વ્યાપક અસરો. અસ્પૃશ્યતા નિવારણ, સ્ત્રી ઉન્નતિ, આદિવાસી કલ્યાણ, કોમી એકતા, બાળવિવાહ, સતીપ્રથા, પડદાપ્રથા, પતિતાઓની સમસ્યા, માદકદ્રવ્યો અને વ્યસનો, ગાંધીજીનો ક્રાંતિકારી અભિગમ.
- ૨.૩ સ્વચ્છતા અને આરોગ્ય
- વ્યક્તિગત અને સામાજિક જીવનનાં વિવિધ અંગોની સ્વચ્છતા માટે સ્વચ્છતાની દૃષ્ટિ કેળવવાની આવશ્યકતા, વ્યક્તિગત અને સામાજિક જીવનમાં ધર કરી ગયેલી ગંદકી, ગામડાંની ગંદકી, ગ્રામસેવકને ગાંધીજીની શિખામણો, સ્વચ્છતા અને આરોગ્યનો પરસ્પર સંબંધ.
 - આરોગ્યની જાળવણી માટે મિતાહારી, સંયમિત જીવનની આવશ્યકતા, આરોગ્યને હાનિકારક ખાનપાન, આરોગ્યની જાળવણી માટે ગાંધીજીએ દર્શાવેલા કુદરતી ઉપચારના પ્રયોગો.
- ૨.૪ ગાંધીજીના કેળવણી વિશેના વિચારોનો વિકાસ
- અંગ્રેજી શિક્ષણ પદ્ધતિનાં અનિષ્ટોની ગાંધીજીના વિદ્યાર્થી માનસ પર પડેલી અસરો/ખામીઓ.
 - દક્ષિણ આફ્રિકામાં ફિનિક્સ વસાહત અને ટોલસ્ટોય ફાર્મ પર ગાંધીજીએ કરેલા શિક્ષણના પ્રયોગો, સત્યાગ્રહશ્રમમાં રાષ્ટ્રીય શાળાની સ્થાપના, સરકારી શાળા-કોલેજોમાં બહિષ્કારનું એલાન અને રાષ્ટ્રીય શિક્ષણ સંસ્થાઓનાં મંડાણ, ગૂજરાત વિદ્યાપીઠની સ્થાપના અને તેનું કાર્ય, અન્ય રાષ્ટ્રીય શાળાઓ અને ઉચ્ચશિક્ષણ સંસ્થાઓની સ્થાપના દ્વારા રાષ્ટ્રીય શિક્ષણના પ્રયોગો.
- ૨.૫ વર્ધા શિક્ષણ યોજના અને તેનો અમલ
- પાયાની કેળવણીના મુખ્ય સિદ્ધાંતો અને આધારો (મનોવૈજ્ઞાનિક, સામાજિક, નૈતિક અને આર્થિક), મહત્ત્વનાં અંગો : મફત ફરજિયાત કેળવણી, ઉદ્યોગો દ્વારા શિક્ષણ, યોજનાની સ્વાવલંબી બાજુ, શિક્ષણનું માધ્યમ, શિક્ષણમાં અહિંસા, નાગરિકતાનો આદર્શ, સહકાર પર રચાયેલા સમાજની

કલ્પના, યોજનાનો અમલ, ખેર સમિતિની ભલામણો, શિક્ષણ પરિષદોના ઠરાવો, યોજનાની વિશેષતાઓ અને મર્યાદાઓ.

- ગાંધીજી-એક કેળવણીકાર તરીકે : ગાંધીજીના શિક્ષણદર્શનમાં આદર્શવાદનો ઉદ્દેશ, પ્રયોગવાદી પદ્ધતિ અને પ્રગતિવાદની પ્રણાલીઓનો સમાવેશ, યોગ, ઉદ્યોગ અને સહયોગ મંડિત ક્રાંતિકારી પ્રયોગ, સમાજ નવરચનાના પાયાના અંગ તરીકે પાયાની કેળવણીનું મૂલ્ય, ગાંધીજીનું ક્રાંતિદર્શી લોકશિક્ષણ કાર્ય.

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. વર્ણવ્યવસ્થા : ગાંધીજી
૨. વર્ણાશ્રમ ધર્મ : ગાંધીજી
૩. સ્ત્રીઓ અને સ્ત્રી જીવનની સમસ્યાઓ : ગાંધીજી
૪. આરોગ્યની ચાવી : ગાંધીજી
૫. દારૂબંધી કોઈપણ ભોગે : ગાંધીજી
૬. સેતાનના સોબતી : ગાંધીજી
૭. સમૂળી ક્રાંતિ : કિશોરલાલ મશરૂવાલા
૮. અસ્પૃશ્યતા : ગાંધીજી
૯. સંયમ અને સંતતિ નિયમન : ગાંધીજી
૧૦. ભાવિ સમાજ રચનાની દિશામાં : ખ્યારેલાલ
૧૧. કેળવણીનો કોયડો : ગાંધીજી
૧૨. ખરી કેળવણી : ગાંધીજી
૧૩. પાયાની કેળવણી : ગાંધીજી
૧૪. કેળવણીના પાયા : કિશોરલાલ મશરૂવાલા
૧૫. કેળવણી વિકાસ : કિશોરલાલ મશરૂવાલા
૧૬. કેળવણી વિવેક : કિશોરલાલ મશરૂવાલા
૧૭. કેળવણી વડે ક્રાંતિ : વિક્કલદાસ કોઠારી
૧૮. ગાંધીજીની કેળવણીની ફિલસૂફી : એમ. એસ. પટેલ
૧૯. સર્વોદયની કેળવણી : આચાર્ય કૃપાલાની, (અનુ.) ગોપાલદાસ પટેલ
૨૦. ગાંધી શિક્ષા દર્શન (હિંદી) : આત્મારામ મિશ્ર અને શારદા પ્રસાદ વર્મા (સંપા.)
૨૧. રાષ્ટ્રભાષા હિંદુસ્તાની : ગાંધીજી
૨૨. રાષ્ટ્રભાષાનો સવાલ : જવાહરલાલ નહેરુ
૨૩. ગાંધીજીનું શિક્ષણદર્શન : મ. જો. પટેલ

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

પ્રશ્નપત્ર-૩ ગાંધીવિચાર : રાજકીય

કુલ ગુણ

100

- ૩.૧ ગાંધીજી અને રાજકારણ
- રાજકારણ પ્રત્યે ગાંધીજીનો અભિગમ
 - ગાંધીજીના આગમન સમયની ભારતની રાજકીય સ્થિતિ
 - તત્કાલીન કોંગ્રેસની રીતિ-નીતિમાં નવાં મૂલ્યોનો પ્રવેશ
 - રાજકારણનું આધ્યાત્મિકીકરણ
- ૩.૨ ગાંધીજીના રાજ્યની સંકલ્પના અને અન્ય રાજકીય વિચારધારાઓ
- પ્રચલિત રાજ્ય વ્યવસ્થાની સમીક્ષા
 - રાજ્ય અને એની સાર્વભૌમતા
 - અહિંસક રાજ્યનું સ્વરૂપ : રામરાજ્ય
 - અહિંસક રાજ્યનું સંગઠન : પંચાયતી રાજ (રાજ, વિકેન્દ્રીકરણ)
 - અહિંસક રાજ્યનું કાર્ય
 - રાજકીય વિચારધારાઓ : ગાંધીજી અને સામ્યવાદ, સમાજવાદ, અરાજકતાવાદ
- ૩.૩ ગાંધીજી અને સ્વતંત્ર ભારતનું બંધારણ
- લોકશાહી અને પક્ષ પ્રથા, સામાજિક પરિવર્તન
 - કલ્યાણ રાજ્યની અવધારણા અને ગાંધીજી
 - સંસદાત્મક શાસન પદ્ધતિઓ અને પક્ષમુક્ત લોકશાહી
 - ૭૩મો અને ૭૪મો બંધારણીય સુધારો અને પંચાયતી રાજ
- ૩.૪ સત્યાગ્રહ દર્શન
- રાજકીય શક્તિનો સામાજિક આધાર
 - સત્યાગ્રહ અને નિઃશસ્ત્ર પ્રતિકાર
 - કેસ સ્ટડી - પદ્ધતિ, સાધન, સંગઠન, નેતૃત્વ (અમદાવાદ/મિલ મજૂર સત્યાગ્રહ)
 - લોકશાહીમાં સત્યાગ્રહનું સ્થાન
- ૩.૫ સત્યાગ્રહની જાગતિક અસરો
- ભારતમાં, વિદેશમાં - અણ્ણયુગમાં સત્યાગ્રહનું ભાવિ

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧.	ગાંધીવિચાર વિમર્શ	:	આચાર્ય કૃપાલાણી
૨.	સર્વોદય તત્ત્વ દર્શન	:	ગોપીનાથ ધવન
૩.	સર્વોદય કા રાજનીતિક દર્શન	:	જનાર્દન પાંડેય
૪.	ગાંધીદર્શન	:	ડૉ. પ્રભાકુમાર ભટ્ટાચાર્ય
૫.	મહાત્મા ગાંધી : ધર્મ પંથ એવં રાજનીતિ	:	ડૉ. આદર્શકુમાર માથુર
૬.	ગાંધીવાદ કો વિનોબા કી દેન	:	ડૉ. દશરથ સિંહ
૭.	Gandhi	:	Ronald Tercheak
૮.	Gandhi's Power	:	D. Daltan

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

પ્રશ્નપત્ર-૪ ગાંધીવિચાર : આર્થિક

કુલ ગુણ 100

- ૪.૧ ગાંધીજીની આર્થિક વિચારધારાનાં મૂળતત્ત્વો
- સૌની ભલાઈનો આદર્શ, અંત્યોદય, શ્રમની પ્રતિષ્ઠા, સમાનતા અને સમવેતનનો આદર્શ, સાદાઈ, અર્થ અને નીતિના પારસ્પરિક સંબંધો, માનવીય આર્થિક દૃષ્ટિકોણ, કુરસદનું પ્રલોભન, બેરોજગારી, વિતરણનો પ્રશ્ન, રસ્કિન, ટોલસ્ટોયની વિચારધારા
- ૪.૨ સામ્યવાદી, સમાજવાદી, મૂડીવાદી અને સર્વોદયની અર્થરચનાનો તુલનાત્મક અભ્યાસ:
- સર્વોદય અને મૂડીવાદ, સર્વોદય અને સામ્યવાદ, સર્વોદય અને સમાજવાદ
- ૪.૩ સ્વદેશી અને વિકેન્દ્રીકરણનો વિચાર:
- સ્વદેશી : ગાંધીજીની યોજનાનો પાયો, સ્વદેશીના પાયાનાં એકમો : રેટિયો અને ખાદી, ગ્રામોદ્યોગ, યંત્રની મર્યાદા, જરૂરિયાતોની વૃદ્ધિ પર અંકુશ, જાતમહેનત, પરસ્પરાવલંબન, સહકારી પ્રવૃત્તિ
 - વિકેન્દ્રીકરણ : અર્થરચનાનું પાયાનું એકમ ગામડું, ઉત્પાદનનાં ઉપકરણો - સાદાં અને આમજનતાની પહોંચના લોકો દ્વારા મબલખ ઉત્પાદન, કેન્દ્રીકરણને તોડનારી વ્યવસ્થા તરીકે વિકેન્દ્રીકરણનું ક્રાંતિકારી મૂલ્ય, વિકેન્દ્રીકરણમાં સામુદ્રિક વર્તુળનું મહત્ત્વ.
- ૪.૪ ટ્રસ્ટીશિપ (વાલીપણાનો) સિદ્ધાંત :
- ટ્રસ્ટીશિપનો અર્થ અને મહત્ત્વ, ટ્રસ્ટીશિપના સિદ્ધાંતો, ટ્રસ્ટીશિપ સિદ્ધ કરવા માટેની કાર્યપદ્ધતિઓ, વિનોબાના આંદોલનમાં તેનો વિકાસ : શ્રમદાન, બુદ્ધિદાન, સંપત્તિદાન, ભૂદાન, ગ્રામદાન અને જીવનદાન, ટ્રસ્ટીશિપના રાષ્ટ્રીય અને આંતરરાષ્ટ્રીય કક્ષાએ પ્રયોગો
- ૪.૫ અહિંસક અર્થરચના અંગેનું પ્રયોજન અને પડકારો :
- અહિંસક અર્થરચના અંગેનું પ્રયોજન : યોજનાની આવશ્યકતા અને તેનું સ્વરૂપ, ખેતી, વિવિધ સહકારી સમિતિઓ, ગ્રામોદ્યોગો અને રાષ્ટ્રીય ઉદ્યોગો, પ્રજાતંત્ર અને કાર્યકર્તા, કેન્દ્રિત ઉદ્યોગોનું સ્થાન, સરકારનાં કાર્યો, ગ્રામસંગઠન અને ગામોનો સાંસ્કૃતિક વિકાસ

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. માનવ અર્થશાસ્ત્ર : નરહરિભાઈ પરીખ
૨. ભૂદાન યજ્ઞ : વિનાબા ભાવે
૩. સો ટકા સ્વદેશી : ગાંધીજી
૪. ગાંધીજી અને મજૂર પ્રવૃત્તિ : શંકરલાલ બેંકર
૫. ખાદી શા માટે ? : ગાંધીજી
૬. ગાંધીવાદી અર્થશાસ્ત્રની સંગતતા : શ્રીમન્ન નારાયણ, રમેશભાઈ ભટ્ટ (અનુ.)
૭. શાંતિનો માર્ગ : રિચાર્ડ બી. ગ્રેગ
૮. સર્વોદય અને સામ્યવાદ : નરહરિભાઈ પરીખ (સંપા.)
૯. ગાંધી, માર્કસ અને ક્રાંતિનું વિજ્ઞાન : આચાર્ય કૃપલાની, ભોગીલાલ ગાંધી(અનુ.)

૧૦. ગ્રામોદ્યોગ પ્રવૃત્તિ : જે.સી. કુમારપ્પા, નગીનદાસ પારેખ (અનુ.)

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

પ્રશ્નપત્ર-૫ સામાજિક વિજ્ઞાનની સંશોધન પદ્ધતિઓ

કુલ ગુણ 100

- ૫.૧ સામાજિક સંશોધન અંગેની મૂળભૂત સમજ અને પૂર્વતૈયારી
- સંશોધન : અર્થ અને વ્યાખ્યા, સંશોધનનું મહત્ત્વ
 - સંશોધનના પ્રકાર
 - સંશોધન યોજના
- ૫.૨ વિષય પસંદગી, વ્યાપવિશ્વ અને નમૂના પસંદગી
- વિષય પસંદગી શા માટે ?
 - સંશોધનના હેતુઓ
 - ઉત્કલ્પના : અર્થ, પ્રકાર, મહત્ત્વ
 - ચલ : અર્થ, પ્રકાર, મહત્ત્વ
 - વ્યાપવિશ્વની સમજ
 - નમૂના પસંદગી : પ્રયુક્તિઓ, મહત્ત્વ
- ૫.૩ સંશોધનની પદ્ધતિઓ
- ઐતિહાસિક સંશોધન પદ્ધતિ
 - સર્વેક્ષણ સંશોધન પદ્ધતિ
 - વ્યક્તિ-અભ્યાસ પદ્ધતિ
 - વિષયવસ્તુ વિશ્લેષણ
- ૫.૪ માહિતી એકત્રીકરણની કાર્યપદ્ધતિઓ
- માહિતીનું સ્વરૂપ, કાર્યસ્રોત અને ઉપકરણની વિભાવના
 - માહિતી એકત્રીકરણ માટેનાં ઉપકરણો- મુલાકાત, નિરીક્ષણ, પ્રશ્નાવલી, અનુસૂચિ
- ૫.૫ માહિતીનું વિશ્લેષણ અને અહેવાલનું આલેખન
- સામગ્રીનું વર્ગીકરણ, કોષ્ટકીકરણ, વિશ્લેષણીકરણ
 - સામાજિક સંશોધન અહેવાલલેખન
 - હેતુઓ:અહેવાલનું સામાન્ય માળખું, પ્રકરણીકરણ, સંશોધન અહેવાલલેખનની ભાષા, સંદર્ભસૂચિ, પાદનોંધ
 - સંશોધનમાં કમ્પ્યુટરનો ઉપયોગ

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. હરિભાઈ દેસાઈ, કે. જી. દેસાઈ : સંશોધનની પદ્ધતિઓ અને પ્રવિધિઓ
૨. અરવિંદભાઈ દેસાઈ : સામાજિક સંશોધન પદ્ધતિઓ
૩. હર્ષિદાબહેન દવે : સામાજિક સંશોધનની પદ્ધતિઓ
૪. એ. જી. શાહ અને જે. કે. દવે : સમાજશાસ્ત્રની સંશોધન પદ્ધતિઓ
૫. ડી. એ. ઉચાટ અને બીજા : સંશોધન અહેવાલનું લેખન શી રીતે કરશો ?
૬. ડી. એ. ઉચાટ : શિક્ષણ અને સામાજિક વિજ્ઞાનોમાં સંશોધનનું પદ્ધતિશાસ્ત્ર

૭. સંશોધન અહેવાલલેખન : વિમલ પી. શાહ
૮. સંશોધન ડિઝાઇન : વિમલ પી. શાહ

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન પ્રશ્નપત્ર-૬ સામાજિક વિજ્ઞાન અને શાંતિની વિભાવના

કુલ ગુણ 100

- ૬.૧ સામાજિક વિજ્ઞાનની સંકલ્પના
- અર્થ અને વ્યાપ
 - સામાજિક વિચારધારા, સ્વરૂપ, લક્ષણો
 - માર્ક્સવાદી વિચારધારા
 - સર્વોદયી વિચારધારા
- ૬.૨ વ્યક્તિ, સમાજ અને સંસ્કૃતિ
- સમાજની સંકલ્પના, માનવીય સમાજનો વિકાસ-વિવિધ સિદ્ધાંતો-સામાજિકીકરણની પ્રક્રિયા
 - સામાજિક પ્રક્રિયાઓ : સહયોગ, પ્રતિસ્પર્ધા, સંઘર્ષ - અર્થ, પ્રકાર, મહત્ત્વ
 - વ્યક્તિ અને સંસ્કૃતિ : સંસ્કૃતિ અને સાંસ્કૃતિક સાપેક્ષતાવાદ
- ૬.૩ શાંતિની વિભાવના
- આદર્શવાદી અને યથાર્થવાદી સંકલ્પના
 - શાંતિ : પ્રત્યક્ષ અને સંરચનાત્મક હિંસાનો અભાવ
 - શાંતિ સંશોધન - અર્થ, ઉદ્દેશ અને આવશ્યકતા
 - શાંતિ આંદોલન : અર્થ અને સ્વરૂપ
 - શાંતિની સંસ્કૃતિ
- ૬.૪ સંઘર્ષ વ્યવસ્થાપન
- સંઘર્ષની પ્રક્રિયા
 - સંઘર્ષ વ્યવસ્થાપનની વિવિધ પદ્ધતિઓ
 - અભિગમ પરિવર્તન અને સંઘર્ષ વ્યવસ્થાપન
 - સંઘર્ષ વ્યવસ્થાપન માટેની ગાંધીવાદી દ્રષ્ટિ
- ૬.૫ માનવ અધિકાર અને વિશ્વશાંતિ
- માનવ અધિકારનો અર્થ અને સ્વરૂપ
 - માનવ અધિકારના ત્રણ તબક્કાઓ
 - વિશ્વ સમાજ અને વિશ્વ નાગરિકતામાં માનવ અધિકાર
 - માનવ અધિકાર અને સંયુક્ત રાષ્ટ્ર સંઘ

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. સામાજિક વિચારધારા : ડૉ. ધરમવીર મહાજન
૨. વિશ્વશાંતિ એવં અહિંસા : ડૉ. વચ્છરાજ દુગ્ગલ

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન

પ્રશ્નપત્ર-૭ ગાંધીવિચાર : ધાર્મિક - આધ્યાત્મિક

કુલ ગુણ 100

- ૭.૧ ધર્મ અને સર્વધર્મ સમન્વયની ભાવના
- ધર્મ - અર્થ અને વ્યાખ્યા, ઉદભવ અને વિકાસ
 - સર્વધર્મ સમાનતા - એકતાદર્શક તત્ત્વો
 - સર્વધર્મ સમન્વયની ભાવના
- ૭.૨ ગાંધીજીની ધર્મભાવનાનાં પ્રેરક પરિબલો
- ધરમાં, શાળામાં, ઇંગ્લેન્ડમાં, શ્રીમદ્ રાજચંદ્ર, દક્ષિણ આફ્રિકામાં
- ૭.૩ ગાંધીજીની ધર્મભાવનાનાં વિશિષ્ટ અંગો
- નીતિ ધર્મનો પ્રાણ, ક્રિયાકાંડોનું નહિ આચરણનું પ્રાધાન્ય, આત્મશુદ્ધિનાં સાધનો - પ્રાર્થના, મૌન, નામસ્મરણ અને વ્રતપાલન, જ્ઞાન, ભક્તિ અને કર્મનો સમન્વય, ધર્મ પરિવર્તનનો નિષેધ
- ૭.૪ ગાંધીજીની આધ્યાત્મ સાધના અને ઈશ્વર વિશેની વિભાવના
- પરંપરાગત આધ્યાત્મ સાધના પદ્ધતિ
 - ગાંધીજીની આધ્યાત્મ સાધના પદ્ધતિની વિશેષતા
 - ઈશ્વરના અસ્તિત્વમાં અવિચળ શ્રદ્ધા, ઈશ્વરનું સ્વરૂપ, ઈશ્વરનાં અસ્તિત્વની સાબિતીઓ, ઈશ્વર સાક્ષાત્કારનાં સાધનો : જનસેવા એ જ પ્રભુસેવા, સૃષ્ટિની સેવા.
- ૭.૫ ગાંધીજીના ધાર્મિક - આધ્યાત્મિક વિચારોનો પ્રભાવ
- ગાંધીજીનો વિશ્વવ્યાપી પ્રભાવ : ધર્મનાં પ્રચલિત મંતવ્યોમાં પરિવર્તન, ધર્મ પ્રત્યે ઉદાર વલણોનો વિકાસ, સર્વધર્મ સમભાવ
 - રાજકારણનું આધ્યાત્મિકીકરણ
 - ભારતના પ્રજાસત્તાક બંધારણમાં બિનસાંપ્રદાયિક નીતિનો સ્વીકાર

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. હિંદુ જીવનદર્શન	:	ડૉ. રાધાકૃષ્ણન (અનુ.) ચંદ્રશંકર શુક્લ
૨. ધર્મોનું મિલન	:	ડૉ. રાધાકૃષ્ણન (અનુ.) ચંદ્રશંકર શુક્લ
૩. ગાંધીજીનું ધર્મદર્શન	:	મ. જો. પટેલ
૪. ધર્મ સમન્વય	:	વિનોબા
૫. ધર્મ ક્યાં છે ?	:	પંડિત સુખલાલજી

૬.	આપણો ધર્મ	:	આનંદશંકર ધ્રુવ
૭.	ધર્મ વર્ણન	:	આનંદશંકર ધ્રુવ
૮.	હિંદુ ધર્મની વિકાસ યાત્રા	:	દિ. શુ. શર્મા (અનુ.) મૃદુલા મહેતા
૯.	હિંદુ દર્શન	:	શ્રીમતી એસ્તેર સોલોમન
૧૦.	સર્વધર્મોની તાત્વિક એકતા	:	ડૉ. ભગવાનદાસ (અનુ. ભુપતરાય બુચ : ડોલરરાય બુચ)
૧૧.	જૈન ધર્મનો પ્રાણ	:	પંડિત સુખલાલજી
૧૨.	બૌદ્ધ ધર્મદર્શન	:	નગીન જી. શાહ
૧૩.	ખ્રિસ્તી દર્શન	:	ફાધર વાલેસ
૧૪.	જરથુસ્ટ દર્શન	:	ફિરોજ કા. દાવર
૧૫.	ઇસ્લામ દર્શન	:	ઇસ્માલભાઈ નાગારી
૧૬.	હજરત મહંમદ અને ઇસ્લામ	:	પંડિત સુંદરલાલ
૧૭.	ગીતા અને કુરાન	:	પંડિત સુંદરલાલ
૧૮.	ધર્મ કયા કહતા હૈ ? (હિન્દી)	:	કૃષ્ણદત્ત ભટ્ટ
૧૯.	સમન્વય સંસ્કૃતિ કી ઓર (હિન્દી)	:	કાકા કાલેલકર
૨૦.	ધર્મ સમન્વય (હિન્દી)	:	વિનોબા ભાવે
૨૧.	સંસ્કૃતિ કે ચાર અધ્યાય	:	દિનકર
૨૨.	ગાંધીજી - ધર્મ વિચારણા	:	દક્ષા વિ. પટ્ટણી
૨૩.	ધર્મનું તત્ત્વજ્ઞાન	:	આર. એન. શેઠ

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન
પ્રશ્નપત્ર-૮ રચનાત્મક કાર્યક્રમ : વિચાર અને વ્યવહાર

કુલ ગુણ 100

- ૮.૧ રચનાત્મક કાર્યક્રમનો તાત્ત્વિક દૃષ્ટિકોણ - રાષ્ટ્રનિર્માણ
- ૮.૨ રચનાત્મક કાર્યક્રમ પરત્વેનો ગાંધીવાદી અભિગમ
- અહિંસક અભિગમ, અંત્યોદય અભિગમ, સામૂહિક અભિગમ, ક્રાંતિકારી અભિગમ, લાગણીશીલ અભિગમ
- ૮.૩ રચનાત્મક કાર્યક્રમો
- સ્વરાજ્ય માટેના રચનાત્મક કાર્યક્રમો : કોમી એકતા, અસ્પૃશ્યતા નિવારણ, દારૂબંધી, ખાદી
 - ગામડાંઓના વિકાસના સંદર્ભમાં રચનાત્મક કાર્યક્રમો : બીજા ગ્રામોદ્યોગ, ગ્રામસફાઈ, આર્થિક સમાનતા
 - શિક્ષણના સંદર્ભમાં રચનાત્મક કાર્યક્રમો : નઈ તાલીમ, પ્રૌઢશિક્ષણ, આરોગ્યશિક્ષણ, પ્રાંતિક ભાષાઓ અને રાષ્ટ્રભાષા
 - સમાજના વિભિન્ન વિસ્તારોના વિકાસ માટે રચનાત્મક કાર્યક્રમો : સ્ત્રી ઉન્નતિ, ખેડૂતો, મજૂરો, આદિવાસીઓ, રક્તપિત્તના રોગીઓ, વિદ્યાર્થીઓ
- ૮.૪ રચનાત્મક કાર્યક્રમોના પ્રયોગ કરતી સંસ્થાઓ
- શૈક્ષણિક સંસ્થા : ગૂજરાત વિદ્યાપીઠ, ગ્રામ વિદ્યાપીઠ - વેડછી, લોકભારતી - સણોસરા
 - સ્ત્રી ઉન્નતિનું કાર્ય કરતી સંસ્થાઓ : કસ્તુરબા સ્મારક ટ્રસ્ટ, જ્યોતિસંઘ, સેવા
 - રક્તપિત્તના રોગીઓની સેવા કરતી સંસ્થાઓ : સહયોગ ટ્રસ્ટ - રાજેન્દ્રનગર, સ્વાવલંબન ટ્રસ્ટ - અમદાવાદ, શ્રમ મંદિર - વડોદરા, દત્તપુર - વર્ધા.
 - અન્ય સંસ્થાઓ : મજૂર મહાજન સંઘ, હરિજન સેવક સંઘ, ભીલ સેવા મંડળ, ખાદી ગ્રામોદ્યોગ સંઘ, નશાબંધી મંડળ.
- ૮.૫ રચનાત્મક કાર્યકર્તાઓ
- ઠક્કરબાપા
 - વિનોબાભાવે
 - જુગતરામ દવે
 - બબલભાઈ મહેતા

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. રચનાત્મક કાર્યક્રમ અને તેનું રહસ્ય અને કથન : ગાંધીજી
૨. રચનાત્મક કાર્યક્રમ કેટલીક સૂચનાઓ : રાજેન્દ્ર પ્રસાદ
૩. ખાદી દર્શન : વિનોબા ભાવે
૪. શાંતિ સેના : વિનોબા ભાવે
૫. દારૂબંધી શા સારું ? : ભારત કુમારપ્પા
૬. ગ્રામસેવાના દસ કાર્યક્રમો : જુગતરામ દવે
૭. ખાદી વિચાર : વિનોબા ભાવે
૮. ક્રાંતિ પ્રયોગ ઔર ચિંતન (હિન્દી) : ધીરેન્દ્ર મજમુદાર
૯. સમગ્ર ગ્રામ સેવા કી ઓર (હિન્દી) : ધીરેન્દ્ર મજમુદાર
૧૦. હરિજન સમસ્યા : ભોગીલાલ ગાંધી
૧૧. રચનાત્મક કાર્યક્રમનું સામાજિક દર્શન : રમણભાઈ મોદી
૧૨. રચનાત્મક કાર્યક્રમો - આજના સંદર્ભમાં : દશરથલાલ શાહ
૧૩. ગામડાંની પુનર્રચના (૧૯૬૧) : ગાંધીજી સં. મગનભાઈ દેસાઈ
૧૪. સંપૂર્ણ દારૂ - નિષેધ (૧૯૩૦-૧૯૮૦) : ગાંધીજી સં. મગનભાઈ દેસાઈ
૧૫. સ્ત્રીઓ અને સ્ત્રીજીવનની સમસ્યાઓ (૧૯૬૭) : ગાંધીજી સં. લલ્લુભાઈ મકનજી
૧૬. ત્યાગમૂર્તિ અને બીજા લેખો (૧૯૩૮) : ગાંધીજી
૧૭. ગાંધીજી અને મજૂર પ્રવૃત્તિ
(સંસ્મરણો અને અનુભવો) : શંકરલાલ બેંકર
૧૮. હરિજન સેવકો માટે : ગાંધીજી
૧૯. ખાદી શા માટે ? : ગાંધીજી

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન
પ્રશ્નપત્ર-૯ પર્યાવરણનું સામાજિક વિજ્ઞાન અને ગાંધી વિચાર

કુલ ગુણ 100

- ૯.૧ પર્યાવરણ : માનવજીવનમાં મહત્ત્વ-પર્યાવરણનાં મૂળતત્ત્વો
- પર્યાવરણનો અર્થ અને સ્વરૂપ
 - પર્યાવરણનાં વિભિન્ન મૂળતત્ત્વો, જૈવિક અને અજૈવિક ઘટકો
 - પર્યાવરણનું માનવજીવનમાં મહત્ત્વ
 - ભારતીય સાંસ્કૃતિક પરંપરામાં પર્યાવરણ
- ૯.૨ પર્યાવરણીય પ્રદૂષણ અને સમસ્યાઓ
- હવાનું પ્રદૂષણ, પાણીનું પ્રદૂષણ, અવાજનું પ્રદૂષણ, જમીનનું પ્રદૂષણ
 - પર્યાવરણનો બગાડ - મુખ્ય પરિબલો
 - આધુનિક વિશ્વમાં પર્યાવરણીય સમસ્યાઓ અને તેની અસરો
(ઓઝોન ગાબડું, એસિડ વર્ષા, ગ્રીન હાઉસ અસર, જળ સંકટ, ઊર્જા સંકટ)
- ૯.૩ વિકસિત અને વિકાસોન્મુખ દેશોની ભિન્ન સમસ્યાઓ
- પશ્ચિમની સભ્યતા વિશે ગાંધીજીનું ટીકાત્મક દર્શન
 - વિકાસનાં ચાલકબળોની પર્યાવરણ પર અસર : ઉદ્યોગીકરણ, ઉપભોગવાદ અને યંત્ર વિજ્ઞાનવાદ (ટેકનોલોજિઝમ)
 - વિકાસની સામાજિક સમસ્યાઓ : વસ્તી વૃદ્ધિ, શહેરીકરણ, વિસ્થાપન, ગરીબી, બેકારી
- ૯.૪ ગાંધીજીની વૈકલ્પિક વિશ્વદૃષ્ટિ
- સાદગીભરી જીવન પદ્ધતિ - શહેરી અને ઔદ્યોગિક સંસ્કૃતિના અતિરેક પર મર્યાદા
 - વધુ ને વધુ વિકાસ અને માત્રા (કોઈપણ ભોગે આર્થિક વૃદ્ધિ) સામે ગાંધીજીની ચેતવણી
 - ટકાઉ વિકાસ : ઉપભોગવાદનો ત્યાગ, માનવીય ટેકનોલોજીનો ઉપયોગ, સજીવખેતી, પાણીનો સવિવેક ઉપયોગ, કાગળનો પુનઃઉપયોગ, પ્રતીકો અને સંજ્ઞાઓ દ્વારા પર્યાવરણીય સંદેશ
- ૯.૫ પર્યાવરણીય સમસ્યાઓના ઉકેલ માટેના પ્રયાસો
- ભારતમાં પર્યાવરણ નીતિ તથા અમલીકરણ
 - જંગલ નીતિ : સંયુક્ત વન વ્યવસ્થાપન - સામાજિક વનીકરણ
 - પર્યાવરણીય ચળવળો : ચીપકો ચળવળ, ચીલકા ચળવળ

- પર્યાવરણની આંતરરાષ્ટ્રીય સમજૂતીઓ
- વૈશ્વિક પર્યાવરણીય ચળવળ : ગ્રીન મુવમેન્ટ
- પર્યાવરણીય પરિષદ : રિઓડી જાનેરો, ક્રિઓટો પરિષદ

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧.	પર્યાવરણ સાથી	:	રમેશભાઈ સાવલિયા (સંકલન)
૨.	ગાંધીવિચાર અને પર્યાવરણ	:	પ્રવીણભાઈ શેઠ, અનુ. મનોજ સોની
૩.	પર્યાવરણ શિક્ષણ વિચાર	:	વાસુદેવ વોરા
૪.	પર્યાવરણ પોથી	:	પ્રફુલ્લ ત્રિવેદી અને મહેશ પંડ્યા
૫.	હિન્દ સ્વરાજ	:	ગાંધીજી
૬.	ગાંધીવિચાર દોહન	:	કિશોરલાલ મશરૂવાલા
૭.	ક્રાંતિકાર ગાંધીજી	:	યશવંત શુક્લ
૮.	ભાવિ સમાજરચનાની દિશામાં	:	પ્યારેલાલ

પારંગત - ગાંધીવિચાર અને સામાજિક વિજ્ઞાન
પ્રશ્નપત્ર-૧૦ માનવ સંસ્કૃતિના વિકાસમાં ગાંધીજીનું સ્થાન

કુલ ગુણ 100

- ૧૦.૧ અહિંસાનો વિકાસ : ઐતિહાસિક અવલોકન
- અહિંસાના વિકાસનો ઇતિહાસ, રક્ષણાત્મક હિંસામાંથી અહિંસા તરફ, ગાંધીજીની અહિંસાની વિભાવના, અહિંસાની જાગતિક અસરો, વિશ્વશાંતિના ક્ષેત્રમાં ગાંધીજીનો પ્રભાવ.
- ૧૦.૨ ધર્મ અને સંસ્કૃતિના સર્જકો અને સંરક્ષકો
- રામ અને કૃષ્ણ, બુદ્ધ અને મહાવીર, કન્ફ્યુશિયસ અને લાઓત્ઝે, મહંમદ પયગંબર અને ઈશુ ખ્રિસ્ત, પૂર્વ અને પશ્ચિમના ધાર્મિક આદર્શો અને સંસ્કૃતિનો સંગમ.
- ૧૦.૩ પ્રકૃતિ, સંસ્કૃતિ, વિકૃતિ
- પ્રકૃતિની વિશેષતા અને મર્યાદા, પ્રકૃતિમાંથી સંસ્કૃતિ તરફ પ્રયાણ, વિકૃતિઓનો સામનો, વિકાસ અને અવરોધક પરિબલો, સંસ્કૃતિનો ગાંધીજીનો ખ્યાલ, અન્ય વિચારકોના ખ્યાલો, પૂર્વ અને પશ્ચિમની સંસ્કૃતિ અંગેની ગાંધીજીની વિવેચના.
- ૧૦.૪ સર્વોદયની સંસ્કૃતિ
- કૃષિ - ગ્રામોદ્યોગ પ્રધાન ગ્રામસંસ્કૃતિ, ધાર્મિક, આર્થિક, રાજકીય, સામાજિક અને શૈક્ષણિક ક્ષેત્રે ક્રાંતિકારી કદમ.
- ૧૦.૫ નવી સમાજ રચના અને આજના પ્રશ્નો
- ગરીબી, બેકારી, કોમવાદ, રંગદ્વેષ, પ્રદૂષણ, વસ્તી વિસ્ફોટ, ઊર્જા, શોષણ અને અણુશસ્ત્રોની દોડ, એનો ગાંધી માર્ગે ઉકેલ, અહિંસક અભિગમ, સત્તા અને ઉદ્યોગોનું વિકેન્દ્રીકરણ, સંયમમંડિત શ્રમિક સંસ્કૃતિ, આર્થિક, સામાજિક, રાજકીય, સાંસ્કૃતિક ક્ષેત્રે આમૂલ પરિવર્તન, માનવતાવાદી આયોજન, સાંસ્કૃતિક સમન્વય, ધર્મસમન્વય, વિજ્ઞાન અને આત્મજ્ઞાનનો સમન્વય, દર્શનમાં વિશ્વવ્યાપી અહિંસક સંસ્કૃતિનો સમાવેશ.

સંદર્ભ ગ્રંથ

૧. કલ્કી અથવા સંસ્કૃતિનું ભાવિ	:	ડૉ. રાધાકૃષ્ણન અનુ. નગીનદાસ
૨. શાણો સમાજ	:	એરિક ફોમ
૩. ભારતીય સંસ્કૃતિ	:	ર.વ. દેસાઈ
૪. જગતનો આવતીકાલનો પુરુષ	:	ડૉ. રાધાકૃષ્ણન અનુ. મ.પ્ર. દેસાઈ
૫. ભાવિમાં ટકી રહેવા માટે	:	આર્નોલ્ડ ટોયમ્બી અનુ. તખતસિંહ

૬.	સમૂળી ક્રાંતિ	:	કિ.ઘ. મશરૂવાલા
૭.	આશાની ક્રાંતિ	:	એરિક ફ્રોમ
૮.	સર્વોદય વિચારણા	:	શિવાજી ભાવે, સ્વામી આનંદ
૯.	સંસ્કૃતિ કે ચાર અધ્યાય	:	રામધારી સિંહ દિનકર
૧૦.	ભાવિ સમાજરચનાની દિશામાં	:	પ્યારેલાલ
૧૧.	રામ અને કૃષ્ણ	:	કિ.ઘ. મશરૂવાલા
૧૨.	બુદ્ધ અને મહાવીર	:	કિ.ઘ. મશરૂવાલા
૧૩.	સભ્યતાની કથા	:	કિ.ઘ. મશરૂવાલા
૧૪.	ઈશુ ખ્રિસ્ત	:	કિ.ઘ. મશરૂવાલા
૧૫.	હિંદ સ્વરાજ	:	ગાંધીજી
૧૬.	ભારતીય સંસ્કૃતિ શું છે ?	:	ભદ્ર નરસિંહપ્રસાદ કાળીદાસ વાડીલાલ ડગલી
૧૭.	આપણો વારસો અને વૈભવ	:	મનુભાઈ પંચોલી
૧૮.	જીવન સંસ્કૃતિ	:	કાકા સાહેબ કાલેલકર
૧૯.	પૂર્વ અને પશ્ચિમ	:	રવીન્દ્રનાથ ટાગોર
૨૦.	સંસ્કૃતિ, culture	:	મેલિનોવ્સ્કી બ્રોનીસલાવ અનુ. આઠવલે રામચંદ્ર
૨૧.	સંસ્કૃતિ અને પ્રગતિ	:	કોજિયર
૨૨.	ત્રીજું મોજું	:	ટોફલર એલ્વિન, અનુ. કાંતિ શાહ
૨૩.	જગતની અગ્રગણ્ય સભ્યતાઓ	:	આચાર્ય નવીનચંદ્ર પરમાર, થોમસ
૨૪.	Culture Industry	:	Herbert Marcuse
૨૫.	The Consumer Society	:	Braddilard